

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО»**

**МУЗИЧНА ТА ХОРЕОГРАФІЧНА ОСВІТА
В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОГО
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

**Матеріали і тези VIII Міжнародної конференції
молодих учених та студентів
(14-15 жовтня 2022 р.)**

1 том

ОДЕСА 2022

Наталія АЛГАЄВА

Викладач вищої категорії

завідувачка відділу «Музичний фольклор»

КЗПСО «Мистецької школи № 4 м. Одеси»

НАРОДНІ ПІСНІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

***Анотація.** Розглянуто питання відродження та подальший розвиток народних пісень одеського регіону. Розкрито особливості відтворення мелодій та змісту пісень у процесі навчання народного співу. Акцентовано увагу на творчості етнографів, що здійснювали записи та досліджували пісні одеського регіону.*

***Ключові слова:** народні пісні, одеський регіон, українська фольклористика, спів, етнографи.*

Упродовж багатьох десятиліть Одесу називали «музичним містом». В Одесі панувала особлива музична атмосфера більше півтора століття. З численних відгуків захоплених музичністю одеситів, процитую лише деякі:

«Одесса – город музыкальный, и редкий из его граждан не страстно-пылкий меломан», — писав у своїх поетичних нарисах поет І. Бороздна, що відвідував Одесу в тридцять роки минулого століття [2 с.53]. А ось свідчення одеського історика і літератора Олександра Дерібаса: «Если речь шла о музыке, о впечатлении, вынесенном из театра, то одессит к словам и жестам добавлял и пение – Одесса пела» [1 с.202].

Ми маємо дати гідну пошану таким етнографам, дослідникам одеського регіону як: А. М. Гарбенко (під псевдонімом А. Конощенко), О. Ф. Волошину (під псевдонім О. Хведорович Журба), О. А. Правдю́ ку, М. В. Лисенку, саме завдяки їхній етнографічній діяльності ми маємо можливість познайомитися з народними піснями, що побутували в селищах Одеської області.

Гарбенко Андрій Михайлович (під псевдонім Конощенко Андрій Михайлович) у 1927 році був обраний членом Етнографічної комісії АН УРСР. Під час службових відряджень записував фольклорно-пісенні скарби українського народу (переважно на Єлизаветградщині, Київщині, Полтавщині, Одещині та Херсонщині). Він — записав близько тисячі народних пісень. Згодом це дало змогу укласти й видати збірки українських народних пісень – «Українські пісні» (1900) та «Українські пісні з нотами» (1907—1909). Саме у період перебування в Єлизаветграді (Кропивницький), Андрій Гарбенко захопився популярними серед українських діячів фольклористичними студіями, які розглядалися учасниками місцевої громади як важливий засіб

народопізнання, збереження та популяризації культурної спадщини українського народу. Його наставником на цій ниві став Микола Васильович Лисенко, з яким молодий А. Грабенко познайомився в 1877 році. Надіслані А. Грабенком до Києва записи пісень склали золотий фонд української фольклористики. Кращі зразки місцевого фольклору, зібрані й опрацьовані А. Грабенком, згодом увійшли до трьох випусків його збірника «Українські пісні з нотами» (Одеса, 1900, 1902; Київ, 1906).

Вагомий внесок, у збиранні фольклору зробив етнограф-дослідник Олександр Федорович Волошин (під псевдонім Олександр Хведорович Журба), завдяки якому збереглися записи пісенної творчості українського народу в Одеському регіоні.

Олександр Федорович Волошин (під псевдонім Олександр Хведорович Журба) – політичний діяч УНР, член української Ради, педагог, етнограф, фольклорист. У 1878 році Олександр Хведорович перебирається з Херсонської губернії до Єлизаветграду (нині місто Кропивницький), а згодом переїжджає до м. Одеси. В Одесі починає працювати рекрутом, помічником учителя у художній школі. Паралельно з працею у школі сприяє влаштуванню вистав і концертів саме української музики та видає «Збірничок українських пісень» (1895). О. Хведорович виїжджав з експедиціями по багатьох селах Одеської, Кропивницької, Черкаської та інших областей України записуючи місцеві українські народні пісні. З 1879 року О. Хведорович починає надсилати рукописи народних пісень М. Лисенку для їх обробки. Якраз на той час він здійснював обробки народних пісень (для голосу і фортепіано для хору і фортепіано та публікує «Збірник українських народних пісень з нотами (1896;1906) . Отже, враховуючи вищесказане А. Конощенко та О. Хведорович співпрацювали з М. Лисенко.

Розглянемо одну з народних пісень, під назвою «Ой чия то черешенька» зі збірки А. Конощенко «Українські пісні з нотами. Друга сотня», записана с. Перешори, Ананьєвського р-ну. Саме цю пісню А. Конощенко надіслав своєму наставнику М. Лисенку для подальшої її обробки. Пісня має достатньо швидкий темп, жартівливий характер, виконується у дуеті чоловіка та жінки, штрих пісні legato. Діапазон пісні більше октави, що має певні труднощі для виконавців з малим діапазоном голосу. Щоб розкрити всю палітру пісні та співацького голосу виконавець перш за все має змінювати акустичну характеристику голосу: щільність та яскравість тембру, резонування, нюансування, артикуляцію, різний тип вібрато, звукоутворення тощо.

Наведемо приклад тексту пісні «Ой чия то черешенька»:

1. Ой, чия то черешенька?
 Ой, чия то вишня?
 Ой, чия то дівчинонька,
 На юлицю вийшла?
 2. Ковальова черешенька,
 Ковальова вишня,
 Ковальова дівчинонька
 На влицю вийшла.

3. Ой, як би ти дівчинонько,
 Та була багата –
 Взяв би тебе за рученьку,
 Та й повів до тата.
 4. «О як би я, козаченьку,
 Та була багата,-
 Наплювала б я не тебе,
 Ще й на, твого тата!»

Дана пісня також зустрічається і в обробці відомого українського фольклориста та хорового діяча Парфирія Демуцького. П. Демуцький був керівником Охматівського народного хору (тепер Жашківський район на Черкащині). Це був перший на Україні хор, який в основу свого мистецтва поклав народну пісню і суто народний спосіб її виконання – видатне явище української музичної культури минулого. Цей хор, можна вважати попередником таких відомих сучасних колективів, як Державний заслужений український народний хор імені Григорія Верьовки. Хор П. Демуцького виїздив у гастрольні подорожі по Україні. Він виступав у Києві, Одесі, Умані та багатьох інших містах. Слава про цей селянський хоровий колектив широко рознеслась по всій Україні. Репертуар Охматівського народного хору був на диво багатий і різноманітний (П. Демуцький навіть не встиг його повністю записати).

В оброблених піснях П. Демуцький використовував різні виконавські прийоми. Наприклад, пісні «Ой чия то черешенька» — більше відповідає, так звана, академічна манера співу з використанням високих жіночих голосів (сопрано). Також П. Демуцький дещо змінив мелодію пісні та її ритм, додавши шістнадцяті тривалості для більш легкого розспівування пісні. Змінився і текст у деяких куплетах. Це може свідчити, що пісня була записана у іншому селі чи від іншого носія.

З рукописів О. Хведоровича варто навести приклад пісні «Тихо, тихо Дунай воду несе», записаної у с. Бобрик, Ананьєвського р-ну. Пісня виконується співуче, протяжно, діапазон пісні мала секста, штрих legato. Пісню може виконувати виконавець з невеликим діапазоном голосу. В цій пісні добре напрацьовувати технічні можливості голосу: дихання, звуковеденням на legato, інтонацію, розвиток внутрішнього бачення, уяви, проникнення в емоційно-смісловий зміст вокального твору. Оскільки оволодіння навичками емоційної виразності є одним із найважливіших у процесі вивчення пісні.

Пісня «Тихо, тихо Дунай воду несе» зустрічається й в обробках М. Лисенка. Пісня виконується у тому ж самому темпі співуче, протяжно на штриху legato. Мелодія пісні суттєво змінена та ускладнена, зустрічається багато

форшлагів та розспівів на шістнадцяті, текст пісні місцями теж змінюється. Діапазон пісні більше октави, що ускладнює її виконання. Це може свідчити, що пісня була записана у іншому селі чи від іншого носія.

Наведемо приклад тексту пісні: «Тихо, тихо Дунай воду несе»

1. Тихо, тихо Дунай воду несе,
А ще тихше дівка косу чеше,	3. «Пливи, косо, по-під
берегами,-
А я піду темними лугами.»
2. Вона чеше та на Дунай несе:
«Пливи, коло, по-під
берегами,-	4. «Пливи, косо, тихо за водою,
А я піду у слід за тобою».

Нажаль ми не маємо аудіо чи відео прикладу співу цих варіантів пісень, тому виконавець може опиратися лише на професіоналізм свого викладача та правильне їх трактування.

Література:

1. Літературна та музично-театральна Одеса в I-й пол. XIX ст.—Одеса, 1991 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kruk.odessa.ua/wp-content/uploads/book_oz/oz4.pdf
2. Поетичні очерки України, Одеси та Криму. Автор: Бороздна Іван Петрович, 1834. 53 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bibra.ru/composition/poeticheskie-ocherki-ukrainy-odessy-i-kryma/>
3. Максименко В. С. Выдающиеся композиторы в Одессе. Одесса: Фемелиди. – Київ: Музична Астропринт, 2003
4. Одесознавство. Навчальний посібник : В.Крук, 2010, 384 с.
5. Історія міст та сіл Української РСР: В 26 томах/ Т.16: Одеська область, редкол. тому: Л. В. Гладка (голова) [та ін.]. – 1969, 909 с.
6. Конощенко А.М «Українські пісні з нотами» , Друга сотня.- Одеса 1909
7. Волошин О.Ф. «Збірка українських пісень з нотами»(О.,1896;1909)
8. Демуцький П. «Українські народні пісні Охматівського хору». Київ,1968
9. Лисенко М. обробки українських народних пісень «Купальська справа» 1903.